

Ірина Ю. Штулер*

МАКРОЕКОНОМІЧНІ ЗМІНИ В СТРУКТУРІ ВВП: ЕКЗИСТЕНЦІЯ СТРУКТУРНОЇ ПЕРЕБУДОВИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

У статті досліджено макроекономічні зміни в структурі ВВП та обґрунтовано екзистенцію структурної перебудови національної економіки, що враховує диверсифікацію форм та напрямків інтеграційних процесів. Визначено показники, що характеризують макроекономічні зміни в структурі ВВП. Визначено складові моделі сталого розвитку національної економічної системи. Встановлено спонукальні мотиви для країн, які мають фундаментальний вплив на екзистенцію до структурної перебудови.

Визначено фактори, котрі сприяють макроекономічним змінам в структурі ВВП та виникненню «економічного буму». Проаналізовано динаміку зміни ВВП країн ЄС ЗА 2009-2018 роки. Доведено, що дослідження макроекономічних змін в структурі ВВП та трансформаційних процесів в національній економіці зумовлено сформованими соціально-економічними пропорціями та диспропорційністю. За статистично наведеними даними, видно, що в умовах всеохоплюючої глобалізації відбувається відтік капіталу та праці до більш розвинених країн. Подальша структурна перебудова національної економіки та її розвиток визначається її спроможністю знайти відповіді на виклики, що сформувалися під впливом глобальних тенденцій.

Ключові слова: економічна система; рівновага; гомеостазис сталий розвиток; глобалізація; трансформація.

Ірина Ю. Штулер

МАКРОЭКОНОМИЧЕСКИЕ ИЗМЕНЕНИЯ В СТРУКТУРЕ ВВП: ЭКЗИСТЕНЦИИ СТРУКТУРНОЙ ПЕРЕСТРОЙКИ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ

В статье исследованы макроэкономические изменения в структуре ВВП и обосновано экзистенцию структурной перестройки национальной экономики, учитывает диверсификацию форм и направлений интеграционных процессов. Определены показатели, характеризующие макроэкономические изменения в структуре ВВП. Определены составляющие модели устойчивого развития национальной экономической системы. Установлено побудительные мотивы для стран, которые имеют фундаментальное влияние на экзистенцию структурной перестройки.

Определены факторы, которые способствуют макроэкономическим изменениям в структуре ВВП и возникновению «экономического буму». Проанализировано динамику изменения ВВП стран ЕС в 2009-2018 годах. Доказано, что исследования макроэкономических изменений в структуре ВВП и трансформационных процессов в национальной экономике обусловлено сложившимися социально-экономическими пропорциями и диспропорцией. По статистически приведенным данным видно, что в условиях всеобъемлющей глобализации происходит отток капитала и труда в более развитых стран. Дальнейшая структурная перестройка национальной экономики и ее развитие определяется ее способностью найти ответы на вызовы, которые сформировались под влиянием глобальных тенденций.

Ключевые слова: экономическая система; равновесие; гомеостазис устойчивое развитие; глобализация; трансформация.

* National Academy of Management, Kyiv, Ukraine.

Iryna Y. Shtuler

MACROECONOMIC CHANGES IN THE STRUCTURE OF GDP: EXISTENCE OF THE STRUCTURAL TRANSFORMATION OF NATIONAL ECONOMY

The article examines the macroeconomic changes in GDP structure and substantiates the existence of structural restructuring of the national economy, which takes into account the diversification of forms and directions of integration processes. Indicators characterizing macroeconomic changes in GDP structure are determined. The constituent models of sustainable development of the national economic system are determined. Motivations have been identified for countries that have a fundamental impact on the existence of structural adjustment. The factors that contribute to macroeconomic changes in GDP structure and the emergence of an "economic boom" are identified. The dynamics of the change in the GDP of EU countries over the years 2009-2018 is analyzed. It is proved that the study of macroeconomic changes in the structure of GDP and transformation processes in the national economy due to the formed socio-economic proportions and disproportionality. Statistically, it is clear that, in the context of inclusive globalization, capital and labor flow to more developed countries. Further structural restructuring of the national economy and its development is determined by its ability to find answers to the challenges that have emerged under the influence of global trends.

Keywords: economic system; equilibrium; homeostasis; sustainable development; globalization; transformation.

Постановка проблеми. Інтеграційні процеси — це постійна і зростаюча тенденція світової економіки. В світовому економічному та геополітичному просторі з'являються нові форми та напрямки міжнародного співробітництва. Існуючий досвід наводить різноманітність національних моделей участі в процесах економічної інтеграції, а також неоднозначні результати їх реалізації. Особливості, специфіка та результати розвитку для країн, що розвиваються, знаходяться в безпосередній залежності від макроекономічних змін в структурі ВВП. Особливу актуальність вивчення цієї проблематики зумовило екзистенціонування національних економік до структурної перебудови, необхідність якої посилюється процесами глобалізації, трансформації та інформатизації соціально-економічних відносин.

Актуальність наукового дослідження обумовлена також тим, що основні структурні перетворення в розвинених країнах Європи і тих, які утворилися в пострадянському просторі визначається бажанням і участю цих держав у процесах європейської інтеграції. Навіть після масштабного розширення ЄС питання щодо структурної перебудови національної економіки та результатів інтеграції залишаються актуальними як для розвинених країн, так і для країн з економіками, що тільки розвиваються.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням розвитку національного господарства, економічного потенціалу та інноваційного розвитку економічних систем присвячено праці відомих вітчизняних учених: В.М. Гейця [1], С.А. Єрохіна [2], М.М. Єрмошенка [2], В.Я. Шевчука [4] та зарубіжних В. Парето [11], Й. Шумпетер [5], Д.Сакс [3].

Невирішені раніше частини загальної проблеми. У той же час питання пов'язані з дослідженням макроекономічних змін в структурі ВВП потребують

подальших наукових пошуків. Тому виділення невирішених раніше частин загальної проблеми полягає у дослідженні на цій основі екзистенції структурної перебудови національної економіки, що враховує диверсифікацію форм та напрямків інтеграційних процесів.

Метою даної статті є дослідження макроекономічних змін в структурі ВВП та обґрунтування екзистенції структурної перебудови національної економіки.

Основні результати дослідження. Питання визначення необхідності та ефективності структурної перебудови національної економіки відповідно до загальнонаукового підходу, може бути визначено за показниками співвідношенням між досягнутими результатами та понесеними витратами. Наразі це досить складно порівняти враховуючи різні цілі та результати діяльності країни. Тому, часто, для того, щоб оцінити економічну ефективність та результативність структурної перебудови національної економіки оберемо окремі макроекономічні показники, які, на нашу думку, найбільш повно відображають соціально-економічні показники країн і розвинутих, і тих, що розвиваються. До числа показників, що характеризують макроекономічні зміни в структурі ВВП належать:

- річний темп приросту ВВП;
- рівень національного безробіття та міграції;
- обсяг та географія експорту та імпорту;
- витрати на НДДКР.

Важливими спонукальними мотивами для країн, які мають фундаментальний вплив на екзистенцію до структурної перебудови є:

- орієнтація на зовнішні джерела економічного зростання, головним чином на приплив капіталу;
- переорієнтація національного промислового виробництва на зовнішній ринок;
- інтеграція підприємств реального сектору до глобальних ланцюгів вартості;
- пропозиція досить кваліфікованої і дешевої робочої сили.

В цілому більшість європейських країн з розвинутими економіками успішно подолати найважчі етапи своїх соціально-економічних перетворень і макроекономічну стабілізацію було досягнутого. До факторів, котрі сприяли макроекономічним змінам в структурі ВВП та сприяли виникненню «економічному буму» було:

- лібералізація торгівлі та доступ до світового ринку;
- приплив передових технологій та прямих іноземних інвестицій;
- розширення внутрішнього попиту;
- використання цінового та соціального демпінгу.

Яскравим прикладом цьому є динаміка розвитку країн-учасниць ЄС, які характеризуються як країни з транзитивною економікою, це: Болгарія, Угорщина, Латвія, Литва, Польща, Румунія, Словаччина, Словенія, Хорватія, Чехія та Естонія.

У короткостроковій перспективі, прийом нових членів до ЄС зробило позитивний вплив на загальну динаміку ВВП ЄС в цілому та окремої країни

зокрема. Найвищі темпи зростання спостерігалися в Чехії та Словаччині. У них, з моменту вступу до ЄС, ВВП на душу населення значно збільшився, в середньому на 8-12%. Крім того, згідно з дослідженнями європейських експертів, доступ «нових» країн ЄС на загальноєвропейський ринок мав вплив більше, ніж трудова міграція. Частка зростання ВВП від трудової міграції спричинила зростання споживання на 1-2%, а доступ до нових ринків – на 9%.

У 2004 році, коли більшість країн Центральної та Східної Європи приєдналися до ЄС, зростання ВВП був високим у Латвії (8,3%), Литві (6,6%), Естонії (6,3%), Словаччині (5,3%), Словенії (4,4%) та Угорщині (5,0%). Причиною економічного зростання цих окремих країн став внутрішній попит, який зростає за рахунок підвищення заробітної плати та більшої зайнятості. У Чехії ВВП, зумовлений внутрішнім попитом, у 2005 р. досяг найвищого рівня в 6,5%, у Латвії – 10,7%, а в Естонії – 9,4%. Динаміка зміни ВВП країн Європи за 2009-2018 роки наведена на рис. 1.

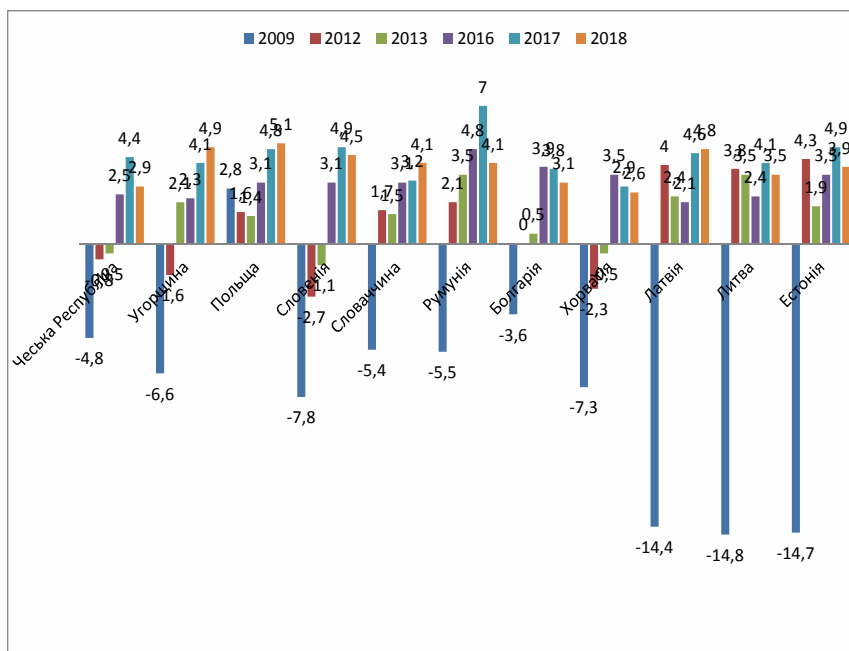

Рис. 1. Динаміка зміни ВВП країн ЄС, 2009-2018 рр. (%),
складено автором на основі даних [13]

Світова економічна криза перервала економічний розвиток країн Європи, яке відбувалося з початку 2000 року. Самим несприятливим став 2009 рік. Для більшості з країн з транзитивною економікою потрібно було майже десятиліття, щоб досягти докризових показників зростання ВВП. Однак навіть згодом не всі країни змогли відновити високі темпи розвитку національної економіки, до прикладу Румунія.

Період структурної перебудови національної економіки вважається завершеним коли економіка досягла до кризових показників, але це не виключає збереження суттєвої специфіки, проблем та труднощів у функціонуванні національних економік.

Навіть країни з розвинутою економікою відчують серйозні економічні проблеми, котрі особливо помітно загострилися під час світової фінансово-економічної кризи.

У поточних умовах, стабільний розвиток економіки є стримується такими факторами, як:

- обмежений і непослідовний попит,
- слабка інвестиційна активність,
- відсутність внутрішніх ресурсів для реструктуризації та модернізації.

Середній темп зростання ВВП країнах Східної Європи, що входять до складу ЄС, у 2018 році досяг 4%, що вдвічі більше, ніж у країнах Центральної Європи, що входять до складу ЄС (рис. 2.).

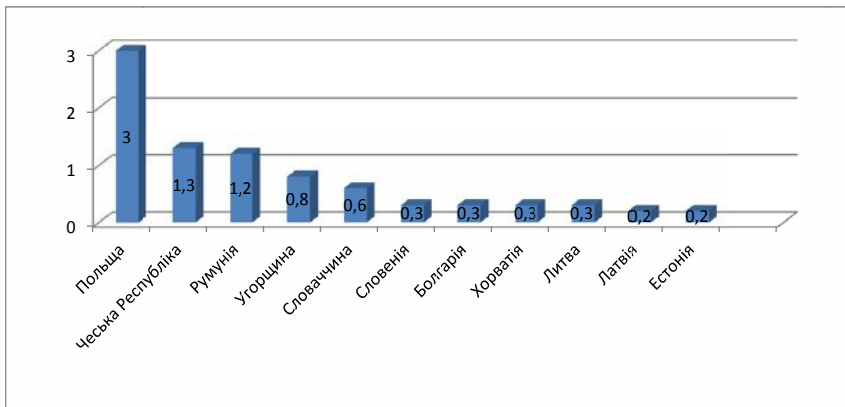

Рис. 2. Частка ВВП країни в загальному обсязі ВВП ЄС 2017 (%),
складено автором на основі даних [14]

Аналізуючи рис.2. зауважимо, що найбільший внесок у загальний ВВП ЄС внесли Польща – 3%, Чехія – 1,3%, Румунія – 1,2%, Угорщина – 0,8%, що загалом складає дві третини загального ВВП ЄС. Решта економік відзначається дуже малими частками в загальному ВВП ЄС, наприклад такі країни як: Словаччина – 0,6%, Словенія, Болгарія, Хорватія та Литва по 0,3%, Латвія та Естонія по 0,2%.

Але, як бачимо розрив доволі великий і навіть діяльність у складі такого інституційного утворення як ЄС не гарантованим було зближення економік. Незважаючи на певні успіхи на шляху до реформ, розрив між країнами з транзитивною економікою, що входять до складу ЄС та країнами з розвинутою економікою, що входять до складу ЄС не зменшився.

За прогнозами МВФ, загальний ВВП країн ЄС у 2018-2022 роках у середньому зросте не більше ніж на 3% за рік, відстаючи від глобального економічного зростання.

Однією з важливих проблем макроекономічних змін в структурі ВВП є подолання розриву між країнами з розвинуеною економікою та країнами з транзитивною економікою. Для подолання «відставання» вживаються різного роду заходи, зокрема, політика ЄС передбачає проведення «політики зближення». Під так звану «політику зближення» розуміється комплекс заходів, включаючи виділення коштів зі спеціальних фондів для здійснення структурних перетворень у країнах з транзитивною економікою, що входять до ЄС.

Структурна перебудова національної економіки передбачає також зміну товарного потоку, необхідність зміцнення торговельних відносин з партнерами. У той же час розширення торговельних відносин призводить до скорочення двосторонніх угод. Країни з транзитивною економікою скорочують обсяг продажів на внутрішньому ринку і обирають експортоорієнтовану модель розвитку. Вони намагаються органічно «влитися» в міжнародний поділ праці, вийти на зарубіжні ринки зі своєю продукцією і, в той же час, дають доступ до власних внутрішніх ринків більш конкурентоспроможним іноземним товарам.

Важливо підкреслити, що нерівномірність макроекономічних змін в структурі ВВП притаманна ринковій економіці і в розумних межах є стимулятором розвитку та структурної перебудови національної економіки. Тому досягнення «повного вирівнювання» не є кінцевою країни. Насправді обмеження можуть стосуватися тих методів, які не знижують ефективності ринкової системи. Наприклад при перерозподілі коштів необхідно дотримуватися принципу спільних переваг, що означає виділення коштів на конкретні проекти, в яких зацікавлена країна. Втручання може відбуватися тоді, коли цього вимагає очікуваний кінцевий ефект.

Приклади ЄС, які наведені в цій статті є цінними також і для інших країн. В умовах коли відбувається постійна зміна глобальних економічних умов та компонентів інтеграційного процесу результат структурної перебудови національної економіки може бути суперечливим. І не можна однозначно визначити буде цей вплив позитивним чи негативним.

Відмінними рисами макроекономічних змін в структурі ВВП є:

- високий рівень відкритості економіки;
- посилення залежності соціально-економічного розвитку країн від розвинених партнерів;
- орієнтація на зовнішні джерела економічного зростання;
- відтік робочої сили;
- переорієнтація виробництва з внутрішнього ринку на зовнішній.

З подальшою структурною перебудовою національної економіки національна ідентичність кожної країни є рівнозначною. Кожна країна стикається з унікальним "набором" проблем та потреб. Завдання та труднощі, що виникають у Чехії, Естонії чи Словенії, за своїм виміром, типом та рівнем різко відрізняються від проблем Румунії, Польщі чи України. Тому неможливо запропонувати єдиний тип розвитку для всіх країн.

Висновки. З теоретичної та методологічної точок зору, дослідження макроекономічних змін в структурі ВВП та трансформаційних процесів в

національній економіці зумовлено сформованими соціально-економічними пропорціями та диспропорційністю. Участь держави в економічних процесах призводить до перенесення комерційних відносин у діяльність її органів. Відповідно, недофінансованими залишаються програми соціального та гуманітарного спрямування, а також, як не дивно, інноваційного розвитку країни. І навіть процеси європейської економічної інтеграції неоднозначні за своїми наслідками. Країни, які відіграють провідну роль утвореннях, мають більше позитивних, ніж негативних наслідків інтеграції. Для менш розвинених країн така ситуація є зворотною.

Подальша структурна перебудова національної економіки та її розвиток визначається її спроможністю знайти відповіді на виклики, що сформувалися під впливом глобальних тенденцій. До кола внутрішніх проблем додаються зовнішні фактори. В статті, за статистично наведеними даними, видно, що в умовах всеохоплюючої глобалізації відбувається відтік капіталу та праці до більш розвинених країн.

На основі проведеного дослідження можна зробити висновок, що нездатність реагувати та враховувати світові процеси призводить до занепаду національної економіки, а щоб не допустити цього потрібно .

1. *Геєць В.М.* Інноваційні перспективи України: монографія / В.М. Геєць, В.П. Семиноженко. Харків: Константа, 2006. 272 с.

Heyets V.M. Innovatsiyni perspektyvy Ukrainy: monohrafiya / V.M. Heyets, V.P. Semynozhenko. Kharkiv: Konstanta, 2006. 272 p.

2. Організаційно-економічні аспекти інноваційного оновлення національного господарства: наук. монографія/ наук.ред. М.М. Єрмошенко, С.А. Єрохін. К.: НАУ, 2008. 216 с.

Orhanizatsiyno-ekonomichni aspekty innovatsiynoho onovlennya natsional noho hospodarstva: nauk. monohrafiya / nauk.red. M.M. Yermoshenko, S.A.Yerokhin. K.: NAU, 2008. 216 p.

3. *Сакс Д.* Макроекономіка. Глобальний аспект. М., 2005. 848 с.

Saks D. Makroekonomika. Hloval'nyy aspekt. M., 2005. 848 p.

4. *Шевчук В.Я.* Формування інноваційної моделі сталого розвитку України в посткризовий період: [Електронний ресурс]. Режим доступу: // <http://soskin.info/ea/2010/1-2/20103.html/>. Заголовок з екрана.

Shevchuk V.YA. Formuvannya innovatsiynoyi modeli staloho rozvytku Ukrainy v postkryzovyy period: [Elektronnyy resurs]. Rezhym dostupu: // <http://soskin.info/ea/2010/1-2/20103.html/>. Zaholovok z ekrana.

5. *Шумпетер Й.* Економічне вчення і метод: історичний огляд. Л., 1954. 401 с.

Shumpeter Y. Ekonomichne vchennya i metod: istorychnyy ohlyad. L., 1954. 401 p.

6. *Яловиць Г.К., Колесок С.В., Іваницька О.В.* Сутність інноваційно-інвестиційного потенціалу підприємства: [Електронний ресурс]. Режим доступу : // <http://nauka.kushnir.mk.ua/>. Заголовок з екрана.

Yalovyy H.K., Kolesok S.V., Ivanytska O.V. Sutnist innovatsiyno-investytsiynoho potentsialu pidpryyemstva: [Elektronnyy resurs]. Rezhym dostupu : // <http://nauka.kushnir.mk.ua/>. Zaholovok z ekrana.

7. *Akamatsu, K.* A historical pattern of economic growth in developing countries / K. Akamatsu // Journal of Developing Economies. 1962. Vol. 1(1). P. 3-25.

Akamatsu, K. A historical pattern of economic growth in developing countries / K. Akamatsu // Journal of Developing Economies. 1962. Vol. 1(1). P. 3-25.

8. *Aspinwall R.* Handbook for Innovation Strategy. W., 2005. 145 p.

9. *Freem R.* The Economics of Technological Innovations. L., 2005. 105 p.

10. *Mensch G.* Das technologische Patt: Innovationen überwinden die Depression. Frankfurt a.M. 1975. englische Ausgabe (in USA): Stalemate in Technology: Innovations Overcome the Depression. Cambridge, Massachusetts, 1979.

11. *Pareto W.* Course of Political Economy. L., 1906. 801 p.
12. *Palmer J.* The deficit dilemma Budget policy. W., 2006. 159 p.
13. «World Bank» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.worldbank.org>
Portal «World Bank» [Elektronnyy resurs]. Rezhym dostupu: <http://www.worldbank.org>
14. «Eurostat» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://ec.europa.eu/eurostat>
Portal «Eurostat» [Elektronnyy resurs]. Rezhym dostupu: <http://ec.europa.eu/eurostat>